

neuvotteleva virkamies Maria Huttunen STM

Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lainsäädäntöön sekä eräihin muihin lakeihin tehtävistä muutoksista hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevasta lainsäädännöstä johtuen HE 56/2021 vp

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallitus antoi 8.12.2020 eduskunnalle sote-uudistusta koskevan esityksen. Uudistuksessa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu siirrettäisiin vuoden 2023 alussa kunnilta hyvinvointialueille. Sosiaali- ja terveydenhuoltoon sekä pelastustoimeen liittyvä lainsäädäntö kokonaisuudessaan täsmentää yleislaeissa säädettävää järjestämisvastuuta. Nyt käsittelyssä olevassa niin sanotussa SOTE100 -esityksessä ehdotetaan tämän johdosta teknisiä muutoksia 7 eri ministeriön hallinnonalan lainsäädäntöön, jotta lainsäädäntö päivittyy vastaamaan sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa säädettävää uutta järjestäjä-rakennetta ja järjestämisvastuuta. Tässä lausunnossa kuvataan STM:n, VM:n, OKM:n sekä MMM:n hallinnonalaan kuuluvat ehdotukset. Ehdotukset koskien OM:n, SM:n sekä TEM:n hallinnonala esitellään erikseen.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lait

Esityksessä esitetään muutoksia yhteensä 76 lakiin sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla. Esityksessä ehdotetuilla muutoksilla ei puututa säännösten sisältöön, lukuun ottamatta Uudenmaan erillissratkaisuun liittyvää tietojohdantamista koskevaa täydennystä, joka tehdään sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain (552/2019) 41 §:n 3 momenttiin sekä terveydenhuollon ammattihenkilölain 40 §:ään tehtävää muutosta siitä, että pykälässä säädetty tiedonsaantioikeus koskee välttämättömiä (nykyisin tarpeellisia) tietoja ja selvityksiä.

Teknisiä muutoksia tehdään pääosin käsitteistöön. Käsitteistö noudattaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa esityksessä ehdotettuja käsitteitä. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa kuntia, kuntayhtymiä, sairaanhoitopiirejä sekä erityishuoltopiirejä koskevien viittausten korvaamista viittauksilla hyvinvointialueisiin. Uudenmaan hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin osalta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettavan lain 2 §:n 2 momentin mukaan Uudenmaan hyvinvointialueisiin ja Helsingin kaupunkiin sovellettaisiin lisäksi, mitä hyvinvointialueista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettavassa laissa tai muualla laissa, jollei Uusimaa-laissa toisin säädetä. Edellä mainitusta sääntelystä johtuen, esityksessä muutettavissa säännöksissä viitataan pääsääntöisesti vain hyvinvointialueeseen, jolla tarkoitetaan myös Uudenmaan hyvinvointialueita ja Helsingin kaupunkia. Edellä mainitun Uusimaa-lain 2 §:n 5 momentissa säädetään muun ohella, että HUS-yhtymään sovelletaan lisäksi, mitä muualla laissa säädetään terveydenhuollon järjestämisestä. Edellä mainitusta syystä johtuen SOTE100 -esityksessä muutettavissa säännöksissä viitataan erikseen HUS-yhtymään pääosin vain siltä osin kuin ei edellä mainitussa laissa järjestämisvastuusta johtuvasta sääntelystä johtuen ole selvää, että säännös on tarkoitettu koskemaan HUS-yhtymää.

Osa esitykseen sisältyvistä laeista pitää sisällään sääntelyä, joka on Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvaa. Tämän perusteella näitä lakeja tai niihin sisältyviä yksittäisiä säännöksiä sovelletaan suoraan Ahvenanmaan maakunnassa. Ahvenanmaan maakunnassa sosiaalihuollon tehtävistä vastaavat kunnat ja kuntayhtymä. Koska esityksessä ehdotetaan muutettavaksi viittaukset kuntaan viittauksiksi hyvinvointialueeseen, ehdotetaan esityksessä lisättäväksi edellä mainittuihin sosiaalihuollon tehtäviä koskeviin lakeihin tai niiden yksittäisiin pykäliin säännös koskien Ahvenanmaata. Näillä säännöksillä on tarkoitus ainoastaan säilyttää nykytila. Säännöksillä ei ole tarkoitus antaa Ahvenanmaan maakunnan kunnille mitään uusia tehtäviä.

Edellä olevan lisäksi esityksessä ehdotetaan lisättäväksi lakeihin tarpeen mukaan informatiivisia viittauksia sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa esityksessä ehdotettaviin lakeihin ja soveltuvien osien kumotaan päällekkäistä sääntelyä substanssilaeista, kuten valvontaa, yhteistyötä ja yleisiä järjestämisvastuuta koskevia säännöksiä ja selkiytetään osin muutoksenhakusäännöksiä. Esityksessä ehdotetaan samalla korjattavaksi laeissa olevia vanhentuneita viittauksia jo kumoutuneisiin lakeihin uusilla viittauksilla voimassa oleviin lakeihin.

Esityksessä noudatetaan sote-järjestämislain hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevaa sääntelyratkaisua siitä, että jatkossa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tehtävä on osaltaan sekä kunnalla että hyvinvointialueella (edellä mainitun lain 6 ja 7 §). Tämän sääntelyn johdosta ja sitä noudattaen ehkäisevä päihdetyö ja ehkäisevä lastensuojelu, jotka ovat osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, ovat jatkossa sekä kunnan että hyvinvointialueen tehtäviä. Lisäksi lastensuojelulaissa säädetty lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma ja laissa ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista säädetty suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi olisivat jatkossa edellä mainituissa laeissa tarkemmin säädettävällä tavalla sekä kunnan että hyvinvointialueen tehtäviä.

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan lainsäädännössä sekä näihin kiinteästi liittyvissä oikeusministeriön hallinnonalan perheoikeudellisissa laeissa on useita viittauksia sosiaalihuollosta vastaaviin toimielimiin tai lautakuntiin. Joissakin terveydenhuollon laeissa on vastaava kansanterveyslain 6 §:n mukainen viittaus terveyslautakuntaan tai terveydenhoitolautakunnan taikka muuhun vastaavaan toimielimeen. Hyvinvointialueesta annettavassa laissa tultaisiin säätämään hyvinvointialueen mahdollisuudesta itse päättää, minkälaisia toimielimiä se hallintosäännössään määrittelee sekä siitä, miten toimivaltaa siirretään. Edellä olevasta johtuen tässä esityksessä ehdotettavissa muutoksissa noudatetaan edellä mainittua hyvinvointialueesta annettavan lain yleissääntelyä ja toimielimiä koskevat viittaukset ehdotetaan pääsääntöisesti muutettavaksi viittauksiksi hyvinvointialueeseen. Vain tilanteissa, joissa hyvinvointialue ei saisi siirtää toimivaltaa yksittäiselle viranhaltijalle, sääntelyyn ehdotetaan säilytettäväksi viittaus hyvinvointialueen monijäseniseen toimielimeen.

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevassa esityksessä (HE 241/2020 vp) ehdotetaan säädettäväksi hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon seuranta ja arviointivelvollisuudesta. Pykälässä säädettäisiin siitä, miten väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä sosiaali- ja terveydenhuoltoa seurattaisiin hyvinvointialueella ja miten näin saatua tietoa hyödynnettäisiin hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon ohjauksessa, johtamisessa ja päätöksenteossa sekä hyvinvointialueen raportoinnissa.

Sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annetun lain (jäljempänä toisiolaki) 41 §:n 3 momenttiin tässä esityksessä tehtävillä muutoksilla varmistettaisiin se, että Uudenmaan hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla olisi samanlainen mahdollisuus tietojohdantamiseen kuin muillakin hyvinvointialueilla. Terveystietojen järjestämisvastuu jakautuisi laissa ja järjestämissopimuksessa määriteltävällä tavalla alueen hyvinvointialueiden, Helsingin sekä HUS-yhtymän välillä. Uudenmaan erillisratkaisun asiakas- ja potilastietojen rekisterinpitoa koskevasta ehdotuksesta huolimatta järjestämisvastuun ensisijaisuus tarkoittaisi sitä, että Uudenmaan hyvinvointialueilla ja Helsingin kaupungilla olisi oikeus salassapitovelvoitteiden estämättä sekä tietosuojasetuksen 9 artiklan 2 kohdan h alakohdan nojalla käsitellä ja yhdistellä tunnistusteellisesti potilastietoja, jotka ovat syntyneet kunkin omassa toiminnassa tai olisivat sen omiin rekistereihin tallennettuja sekä potilastietoja ja joita HUS-yhtymä tuottaa rahoitusvastuun perusteella sen lukuun. Edellä mainituista syistä johtuen, ehdotetaan toisiolain 41 §:n 3 momenttia muutettavaksi siten, että momentissa säädettäisiin jatkossa Uudenmaan hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin mahdollisuudesta seurata, miten HUS-yhtymä tuottaa heille palveluita. Toisiolakiin ehdotettavan muutoksen lisäksi terveydenhuoltolain 9 § ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Pykälässä säädetään terveydenhuollon yhteisestä potilasrekisteristä. Jatkossa säännöksessä tarkoitettuja sairaanhoitopiiriin kuntayhtymiä ja yhteisrekistereitä ei enää ole, ja rekisterinpitäjyyden siirtyessä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen yhteydessä hyvinvointialueille asiakas- ja potilastietojen rekisterinpidosta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain 58 §:ssä. Asiakas- ja potilastietojen rekisterinpidosta Uudellamaalla säädetään Uusimaa -lain 24 §:ssä. Terveystietojen 9 §:ssä säädetään lisäksi henkilötietojen käsittelystä. Sääntely on ajalta ennen tietosuojasetusta, eikä henkilötietojen käsittelyä ole sidottu välttämättömyyteen tai tarpeellisuuteen.

Esityksellä ehdotetaan lisäksi kumottavaksi vuoden 2023 alusta lukien laki kuntien ja kuntayhtymien eräiden oikeustoimien väliaikaisesta rajoittamisesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä laki eräiden kunta- ja palvelurakenneuudistuksesta annetussa laissa säädettyjen velvoitteiden soveltamisesta.

Muiden ministeriöiden hallinnonalan lait

Valtiovarainministeriön hallinnonalaan kuuluvaan valtionavustuslakiin ja lakiin Hansel Oy -nimisestä osakeyhtiöstä ehdotetaan tehtäväksi hyvinvointialueiden perustamisesta johtuvat tekniluonteiset muutokset. Lisäksi ehdotetaan hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien viranomaisille säädettäväksi käyttövelvollisuus tiettyihin hallinnon yhteisiin sähköisen asioinnin tukipalveluihin. Käyttövelvollisuuden piiriin kuuluvat tukipalvelut olisivat kansallinen palveluväylä, palvelutietovaranto, palvelunäkymä, luonnollisen henkilön tunnistuspalvelu, viestinvälityspalvelu, verkkomaksamisen kokoamis- ja hallinnointipalvelu sekä osin asiointivaltuuspalvelu.

Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonosalalla liikuntalain osalta muutetaan vanhentunut viittaus kuntalakiin ja päivitetään toinen viittaus vastaamaan uutta sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislakia. Lakiin opiskelijoiden oikeusturvalautakunnasta termi "kunnan ja valtion viranomaiset" muutetaan siten, että muutettavan säännöksen mukainen tiedonantovelvoite on "viranomaisilla". Kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain 7 §:ssä säädetään kunnan yhteistyöstä eri tahojen kanssa kunnan kulttuuritoiminnan edistämiseksi. Säännöksen esimerkkiluetteloon kunnan yhteistahoista lisättäisiin hyvinvointialueet.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalaan kuuluvaan eläintautilakiin ehdotetaan tehtäväksi hyvinvointialueiden perustamisesta johtuvat teknisluonteiset muutokset.